

LAYİHƏ ƏSASLI ÖYRƏNMƏ PROBLEMLƏRİ
ПРОБЛЕМЫ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ
PROBLEMS OF PROJECT-BASED LEAR

UOT 378

LAYİHƏ ƏSASLI ÖYRƏNMƏNİN STRUKTURU

Cavahir İsxan qızı Maçanova

Azərbaycan Dillər Universitetinin

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı

ORCID: 0000-0002-8437-3693

E-mail: cava_machanova@yahoo.com

Açar sözlər: *texnologiya, üsul, şagird, bacarıq, bilik*

Ключевые слова: *технология, метод, учащийся, навык, знание*

Key words: *technology, method, student, skill, knowledge*

Layihə əsaslı təlimin banisi görkəmli Amerika filosofu və müəllimi Con Dyuidir. (1859-1952) Con Dyui “praqmatik pedaqogika”nın nəzəri konsepsiyalarına əsaslanır. C.Dyuinin nəzəriyyəsinin əsas müddəaları aşağıdakılardan ibarət idi:

- * uşaq bilikdə insanlıq yolunu təkrarlayır;
- * biliyin mənimsənilməsi kortəbii, idarə olunmayan prosesdir;
- * biliyə yiyələnmək üçün şagirdə həyatdan götürülmüş və onun üçün əhəmiyyətli bir problem təqdim edilməlidir;
- * təlim şagirdin şəxsi marağına uyğun olaraq məqsədəuyğun təhsilləndirici və layihə fəaliyyəti ilə aparılmalıdır;
- * uşaq materialı təkcə dinləmək və ya hiss orqanları ilə qavramaqla deyil, onun tədrisinin fəal subyekti olmaqla, onda yaranan biliyə olan ehtiyac sayəsində öyrənir. C.Dyui uşaqlığı insan varlığının müstəqil və dəyərli dövrü hesab edirdi. O, təhsilin missiyasını, gələcəkdə lazım olacaq bilikləri o qədər də təmin etməməli, əksinə, uşağın aktual həyat problemlərini “burada və indi” həll etmək bacarığını inkişaf etdirməlidir. Uğurlu öyrənmənin şərtləri, Dyuinin fikrincə, aşağıdakılardır: tədris materialının problemləşdirilməsi; şagirdin idrak fəaliyyəti; öyrənmə ilə uşağın həyatı, oyun və iş arasında əlaqə. C. Dyuinin təhsilə humanist yanaşması ideyaları və onun layihə metodu nəzəri biliklərin rəşional birləşməsi və reallığın konkret problemlərinin həlli üçün praktiki tətbiqi sayəsində Qərb ölkələrində geniş tiraj qazanmış və böyük populyarlıq qazanmışdır. [3]

İstənilən layihə müəyyən texnologiyalar dəstindən istifadə etməklə həyata keçirilir. Texnologiya müəyyən bir problemin həlli üçün şərtlər, formalar, üsullar və vasitələr sistemidir. Layihə fəaliyyəti, insanın mədəni (maddi və ya ideal) dəyərlər yaratmaq üçün layihələr həyata keçirməyi zəruri edir. Texnoloji, texniki, iqtisadi və digər biliklərdən istifadə etdiyi reallığın ümumiləşdirilmiş və dolayısı idrak prosesi başa düşülür. Layihə fəaliyyəti yaradıcılığın spesifik forması kimi insan inkişafının universal vasitəsidir. Demək olar ki, hər yaşda olan tələbələrle işləyərkən pedaqoji məqsədlər üçün istifadə edilə bilər. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, müasir

mütəxəssisin peşəkar fəaliyyəti müasir elmin nailiyyətlərinə əsaslanaraq getdikcə texnoloji cəhətdən təkmilləşir.

Yeni pedaqoji texnologiyaların tədris təcrübəsinə tətbiqi şagirdlərin intellektual, yaradıcı və mənəvi inkişafının ən mühüm şərti hesab edilməlidir.

Layihə metodologiyası faktiki biliklərin integrasiyasına deyil, onun tətbiqinə və şagirdlərin özünü təşkili və özünütərbiyəsi vasitəsilə yeni biliklərin mənimsənilməsinə yönəlmiş pedaqoji texnologiyadır.

Layihə əsaslı öyrənmə üsulunda problemin ətraflı işlənilməsi yolu ilə qarşıya qoyulmuş didaktik məqsədə nail olmaq yolu kimi baxılır, nəticədə bu və ya digər şəkildə rəsmiləşdirilmiş çox real, hiss olunan praktiki nəticə olmalıdır. Bu öyrənmə üsulundan istifadə edərkən aşağıdakı mühüm didaktik vəzifələr həll olunur:

— dərslər yalnız şagirdin bilik, bacarıq və bacarıqlara yiyələnməsi ilə məhdudlaşmır, onların emosional sferasına təsir edən praktiki hərəkətlərə keçir, bunun sayəsində tələbələrin motivasiyası artır;

— şagirdlər müxtəlif kitablardan müstəqil şəkildə lazımı məlumatları əldə edərək, verilmiş mövzu çərçivəsində yaradıcı iş aparmaq imkanı əldə edir, eyni zamanda müstəqil düşünməyi, problemləri tapıb həll etməyi, bu məqsədlə müxtəlif sahələrdən bilikləri cəlb etməyi, nəticələri proqnozlaşdırmağı öyrənirlər.

Layihə işində bütün proses şagirdlərə yönəldilir və onların maraqları, təcrübəsi və fərdi qabiliyyətləri nəzərə alınır.

Layihə əsaslı öyrənmənin ümumi xüsusiyyəti şəxsi əhəmiyyətli bir problemin olması və onu həll etmək vəzifəsidir. Problemin həlli bir tərəfdən müxtəlif tədqiqat, axtarış metodları və tədris vasitələrindən istifadəni, digər tərəfdən isə müxtəlif elm, texnika və yaradıcılıq sahələrindən bilik və bacarıqların integrasiyası zərurətini nəzərdə tutur.

Layihə anlayışı və layihə fəaliyyəti kimi bir məsələnin tədqiqi prosesində layihələrin tipologiyası ilə tanış olmaq, həmçinin onların əsas mərhələlərini və xüsusiyyətlərini vurğulamaq lazımdır. Hər hansı bir layihəyə başlamaq bir sıra xarakterik xüsusiyyətlərini bilməliyik. Bu aspektdə A.A. Bolşakova aşağıdakı xüsusiyyətləri vurğulayır:

1. Problem: Problemin olması hər hansı bir layihənin əsasını təşkil edir, müəllifi həll yolu axtarmağa sövq edən məhz odur.

2. Məqsəd: Layihənin həyata keçirilməsi üçün aydın və real məqsəd olmalıdır, onun təcəssümü layihə məhsulu olacaqdır.

3. İşin planlaşdırılması: Başlanğıc problemdən layihənin məqsədinin həyata keçirilməsinə qədər olan bütün yol, onların hər biri üçün öz aralıq vəzifələri olan ayrı-ayrı mərhələlərə bölünməlidir; bu vəzifələrin həlli yollarını müəyyənləşdirmək və resursları tapmaq vacibdir

4. Ədəbiyyat: Layihə üzrə iş planının həyata keçirərkən, informasiya mənbələrini, müxtəlif təcrübələr, eksperimentlər, müşahidələr, tədqiqatlar, sorğular aparmadan, alınan məlumatların təhlili və ümumiləşdirilməsi, cari məsələ ilə bağlı nəticələrin formalaşdırılmasını nəzərdən keçirmədən reallaşa bilməz.

5. Yazılı hissə. Layihə işin bütün mərhələlərini, qəbul edilmiş qərarları, ortaya çıxan problemləri və onların həllini təsvir edən işin gedişi haqqında hesabatı olan yazılı sənəd olmadan təqdim edilə bilməz. Bu zaman toplanmış məlumatlar təhlil edilir, nəticələr yekunlaşdırılır, nəticələr çıxarılır, layihənin perspektivləri aydınlaşdırılır.

6. Təqdimat. Layihə üçün ilkin şərtidir və işin nəticələri əks etdirən təqdimatdır. Təqdimat zamanı müəllif nəinki işin gedişi haqqında danışır və onun nəticələrini göstərir, həm də layihə problemi ilə bağlı öz bilik və təcrübəsini, əldə etdiyi səriştəni nümayiş etdirir.

N.F. Yakovleva layihə metodunun didaktik dəyərini iki aspektdə – şagird baxımından və müəllim baxımından nəzərdən keçirir.

Layihənin növü strukturu, metodlarını, məlumat mənbələrini və hesabat formasını müəyyən edir. Həmin məsələlər aşağıdakı kimi sistemləşdirilir

1. Qrup layihəsi – tədqiqat qrup tərəfindən aparılır və hər bir şagird mövzunun konkret aspektini öyrənir;

2. Mini-layihə – Tədqiqat müşahidələrinin aparılmasından ibarətdir;

3. Fərdi layihə – tədqiqat şagird mövzusu üçün maraqlı və fərdi iş üçün uyğun olan oxunuşdan ibarətdir. Layihələr metodu oyun üsuludur və nəticə kollektiv qrup fəaliyyəti ilə əldə edilir və son məhsul kollektiv şəkildə hazırlanır və ictimaiyyətə təqdim olunur. Qrup işi şagirdlərin əməkdaşlıq və kommunikativ bacarıqlarını təkmilləşdirməyə kömək edir və layihə fəaliyyəti mövzuları şagirdlərin fərdiliyinə və maraqlarına uyğun keçdikləri mövzular arasından istədikləri mövzunu seçməyə imkan verir. Layihəyə hazırlaşarkən şagirdlər konkret kommunikativ situasiyada davranış xüsusiyyətləri ilə tanış olur, ictimai nitqdə təcrübə əldə edir və müəyyən mövzuda öz mövqeyini açıq ifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir, yeni leksik və qrammatik vahidləri öyrənir. Layihə üzərində qrup cütlərlə və ya fərdi tapşırıqlar nümunəsi ilə təmsil etmək daha rahat və perspektivli olur.

Şagirdlərin və tələbələrin nöqtəyi-nəzərindən layihə müstəqil, fərdi və ya qrup şəklində nəyisə yerinə yetirmək, maraqlı problemi həll etmək, öz imkanlarından maksimum səviyyədə istifadə etmək, faydalı bilikləri bir-birlərinə ötürmək, həmçinin özünü ifadə etmək və əldə olunan nəticəni ictimaiyyətə göstərməkdən ibarətdir.

Problemin aktuallığı. Layihə fəaliyyəti obyektiv pedaqoji potensiala malikdir. Layihə fəaliyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri də dərhal nəticə (layihənin yaradılması) ilə paralel olaraq yeni bilik və bacarıqların, kompetensiyaların mənimsənilməsini, yeni mənalardan meydana çıxmasını, dəyərlərin dinamikasını təmin etmək bacarığıdır. Bu fəaliyyət həm xüsusi dizayn bacarıqlarının, həm də bütövlükdə şəxsiyyətin inkişafı və özünü inkişaf etdirmə vasitəsinə çevrilir, şagirdlərin ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirir, şagird və müəllimlər arasında yaradıcı qarşılıqlı əlaqə yaradır. Bu öyrənmə üsulu insanın demək olar ki, bütün şəxsi bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Problemin elmi yeniliyi. Layihə əsaslı öyrənmə bir tərəfdən müxtəlif texnika və tədris vəsaitlərinin istifadəsini, digər tərəfdən isə elm, mühəndislik və texnologiyanın müxtəlif sahələrindən bilik və bacarıqların inteqrasiyasını nəzərdə tutan problemin həllinə yönəlmişdir. Hazırda peşə təhsili müəssisələrində layihə əsaslı təlim texnologiyası digər təhsil texnologiyaları ilə yanaşı, müxtəlif problemlərin həlli üçün şagirdlərin fəal idraki, kommunikativ, praktiki və digər fəaliyyət növlərinə cəlb edilməsi vasitəsinə çevrilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Şagirdin bir şəxsiyyət kimi dəyərlərinin tanınması, onun azadlıq, xoşbəxtlik və sosial müdafiə hüquqları, qabiliyyətlərinin və fərdiliyinin inkişafı təzəhürüdür. Təhsilin humanistləşdirilməsi o deməkdir ki, hər bir təhsil müəssisəsi, hər bir akademik fənnin tədrisi insana (şagirdə, tələbəyə), onun təbiətinə, sağlamlığına, mənəvi tələbat və

maraqlarına, əxlaqi sferasına, duyğularına, istəklərinə çevirməlidir. İnsanı tərbiyə etmək onun mədəniyyətin, tarixi prosesin, öz həyatının subyektinə çevrilməsinə kömək etmək deməkdir, yəni həyat yaradıcılığını öyrətməkdir. Bunu isə bizdən həyatın özü tələb edir.

Ədəbiyyat

1. Большакова, А.А. Проектная деятельность в условиях реализации ФГОС // Проектная и исследовательская деятельность в условиях реализации ФГОС: сборник материалов конференции. Агентство образоват. инициатив, приклад. исслед. и консалтинга «Перспективы»; – Северодвинск, – 2012. – с. 4-6.
2. Muhammad Nur, Wangid. Scientific-based pictorial storybook with project-based learning method for improving the critical thinking skills of elementary school students // Jurnal Prima Edukasia, – 2019. № 7, – p. 94-105
3. Джонс, Дж.К. Методы проектирования: Пер. с англ. - 2-е изд., доп. / – М.: Мир, – 1986. – 326 с.
4. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S240584402403737X>
5. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası <https://e-qanun.az/framework/29145>

Дж.И. Мачанова

Структура проектного обучения Резюме

В процессе исследования такого вопроса, как концепция проекта и проектная деятельность, необходимо ознакомиться с типологией проектов, а также выделить их основные этапы и характеристики. В методе проектного обучения он рассматривается как способ достижения дидактической цели посредством детальной проработки проблемы, результатом которой должен стать вполне реальный, осязаемый, практический, так или иначе формализованный результат. Обучение на основе проектов фокусируется на решении проблем, что предполагает использование различных методов и учебных пособий, с одной стороны, и интеграцию знаний и навыков из различных областей науки, техники и технологий, с другой стороны.

С.І. Machanova

Structure of project-based learning Summary

In the process of studying such an issue as the concept of a project and project activity, it is necessary to get acquainted with the typology of projects, as well as to highlight their main stages and features. The project-based learning method is considered as a way to achieve the set didactic goal through a detailed study of the problem, the result of which should be a very

real, tangible practical result, formalized in one way or another. Project-based learning is aimed at solving a problem, which involves, on the one hand, the use of various techniques and teaching aids, and, on the other hand, the integration of knowledge and skills from various fields of science, engineering and technology.

Redaksiyaya daxil olub: 12.02.2025